

| MORTEN MØLLER: *Ellen & Adam. En fortælling om kærlighed og terror i Stalins Moskva*, Gyldendal, København 2014, 376 s. ill., 299,95 kr.

Morten Møller har med sin tredje bog (efter biografierne om Mogens Fog og om Børge Houmann) vist, at ordet „fortælling“, som optræder i undertitlen på hans to sidste bøger, skal tages for pålydende. Bogen er komponeret som en roman med brug af træk, man kender fra romankunsten. F.eks. bruger han cliffhangers, dette at introducere et centralt element, men ikke udløse spændingen før senere. Også det at lægge spor ud, som især er møntet på at stimulere læserens appetit på at læse videre, er træk hentet fra romanens narratologi.

I sproget har han også bevæget sig i retning af et enklere sprog: ingen sætningsforvrøblinger, men klar tale. Hans hovedkilder er danske breve og norske dagbøger. Det virker, som om deres sprog (i sidste tilfælde oversat til dansk), der er dagligdagssprog, har bevæget fortællers sproget i samme retning. Ikke mindst krydsklipning mellem flere udviklingsfortællinger bruges meget.

Mest af alt har nok plottet spillet en rolle. Og plottet ligger i kilderne: Vi følger to unge kommunister og deres vej til *Edens Have*. De hedder Adam og Ellen. Edens Have ligger i Moskva: Sådan så kommunister på det. Adam Egede-Nissen er søn af formanden for det norske kommunistparti og vil gennemføre sin uddannelse til læge i Moskva – og vil siden gerne være læge i Sibirien. Ellen Schou kommer fra en helt anden type hjem, et borgerligt og religiøst hjem på Falster, hvor faren var sparekassedirektør. Hendes vej ind i kommunismen går via seksuel frigørelse i begyndelsen af 30'erne, hvor utopien om seksuel frigørelse delte terræn med kommunismen. De vil begge til Moskva for at opleve den rigtige socialisme. I Moskva forelsker de sig i hinanden, i 1937 bliver de gift, og de får et barn. Gerd Egede-Nissen blev født den 1. januar 1938.

Man kan næppe forestille sig et værre tidspunkt at være i Moskva på. Folk forsvinder omkring det unge par. Hvordan reagerer de? Ellen skriver et brev til Kominterns kadreafdeling, hvor hun giver oplysninger om Aksel Larsens færden i Moskva i 1935, som klart stiller ham i et dårligt lys! Måske tænker hun, at hun pga. sin borgerlige sociale baggrund kan forbedre sin situation ved at angive en højtstående partikammerat. „Glade, men vemodige forlader Ellen og Adam et land udmattet af vold, død og ødelæggelse“. Sådan skriver Morten Møller om den måde, de forlader *Edens Have* på. Inden da har han prøvet at sandsynliggøre, hvad der sker i deres umiddelbare nærhed – ikke mindst arrestationen af Arne Munch-Petersen, en person, de kender. Hvis de bliver uddrevet fra Paradis, fordi de har spist af æblerne (dvs. indset, hvordan paradiset *egentlig* er), så røbes det ikke i noget brev fra dem

selv og ej heller i de Komintern-dokumenter, som Morten Møller har haft adgang til.

Plottet fører altså ikke frem til forløsning. Fortælleren må overveje alle mulige tænkelige versioner af deres exit fra Moskva i 1938. Det er bl.a. derved, den bevarer det videnskabelige syn som overordnet fortællingens „tilsyneladende logik“. Ellen og Adam får ikke hinanden til slut, men bliver adskilt af krigen. De forbliver derimod tro kommunister til deres død.

Bogen henter naturligvis sin egentlige energi fra kilderne, og dem er der mange af. Ud over Ellen og Adams breve til hendes familie og hans dagbog er der en del interviews, rigtig mange akter fra Kominterns arkiver, privatarkiver og en lang række værker om DKP, Komintern og terroren i Sovjetunionen 1935-38. Bogen er meget veloplyst af kilderne. Den fortæller overordnet ikke nogen ny historie, og det er det overraskende ved bogen, at dens pointe „kærlighed og terror“ føjer sig nøje ind i det mønster, vi kender i forvejen. Det er en vellykket, velskrevet og letlæst bog.

Morten Thing

| METTE TAPDRUP MORTENSEN: *Pensionatets kulturhistorie. Fællesskab, flirt og frikadeller*, Aarhus Universitetsforlag, Aarhus 2015, 263 s., illustreret, 249,95 kr.

Denne bog er en revideret udgave af Mette Tapdrup Mortensens ph.d.-afhandling fra 2010. Den handler om moderniseringsprocesser med pensionatet som omdrejningspunkt set i forhold til urbanisering, køn, ændring i boformer, familie- og husstandsmønstre samt konsumkultur.

Pensionaterne havde deres storhedstid fra midten af 1800-tallet til midten af 1900-tallet i takt med de forandringer af boligmarkedet, der fulgte i kølvandet på velfærdssamfundet. Allerede fra de første linjer møder vi en af bogens mange pensionærer, den unge ugifte hr. Steffensen, der både i forhold til alder, køn og civilstatus er repræsentativ. Pensionaterne var nemlig svaret på den udfordring, datidens enligtstillede stod overfor, når de på grund af arbejde eller uddannelse flyttede til byen og pludselig skulle forholde sig til kost og logi, væk fra hjemmets rammer. Begrebet enligtstillede kan oversættes til det nutidige begreb singler. Det indfanger gruppen af myndige, der var ugifte og barnløse, og som udgjorde den primære gruppe af pensionærer. Og med hr. Steffensen introduceres vi ligeledes for løsningen på de enligtstillede problem, i Steffensens tilfælde frøken Justesen, der drev et pensionat i Silkeborg. Ganske som Steffensen var også frøken